



หลักการแปรทำนองจะเข้และซอู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น
ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน
PRINCIPLES OF MELODIC VARIATION FOR JAKHAY AND SAW-U IN THAYOI KHMER SAMCHAN
BY ASSOCIATE PROFESSOR PAKORN RODCHANGPHUEN

นริศรา พันธุ์ธาดาพร*

ข้าคม พรประสิทธิ์**

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง หลักการแปรทำนองจะเข้และซอู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ผู้วิจัยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 2 ประการ คือเพื่อศึกษาหลักการทั่วไปสำหรับการแปรทำนองของจะเข้และซอู้ และเพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะในการแปรทำนองจะเข้และซอู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรกหลักการทั่วไปในหลักการแปรทำนองจะเข้ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อนปรากฏ 13 หลักการ มีลักษณะสำคัญคือ การเพิ่มพยางค์เสียงต่าง ๆ เข้าไปในทำนองเพลง ส่วนการแปรทำนองของซอู้ ปรากฏ 8 หลักการ มีลักษณะสำคัญคือ ลักษณะทำนองผกผันตกไปห้องถัดไป ประการที่สอง ลักษณะเฉพาะการแปรทำนองจะเข้ปรากฏ 4 หลักการ มีลักษณะที่โดดเด่นคือ การตีสายลวดสลับกับสายเอกในลักษณะที่เป็นการย้ำเสียงเดียวกัน ส่วนการแปรทำนองของซอู้ปรากฏ 4 หลักการ มีลักษณะที่โดดเด่นคือ การสลับสับกับการสั่นคันทัก ซึ่งหลักการทั่วไปและหลักการเฉพาะในการแปรทำนองจะเข้และซอู้ในเพลงทยอยเขมร สามชั้นของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อนในครั้งนี้ ปรากฏการแปรทำนองจะเข้และซอู้โดยยึดทำนองหลักในการแปรทำนองของทั้งสองเครื่องโดยขึ้นอยู่กับความสะดวกและความโดดเด่นในการบรรเลงของทั้งสองเครื่อง

คำสำคัญ: การแปรทางจะเข้/การแปรทางซอู้/เพลงทยอยเขมร สามชั้น/รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

Abstract

The study of Principles of Melodic Variation for Jakhay and Saw-u in Thayoi Khmer Samchan by Associate Professor Pakorn Rodchangphuen had two objectives, which were to study general principles of melodic variation for Jakhay and Saw-u and to study specific principles of melodic variation for Jakhay and Saw-u in Thayoi Khmer Samchan by Associate Professor Pakorn Rodchangphuen. The results of the study were as follows:

The general principles of melodic variation for Jakhay by Associate Professor Pakorn Rodchangphuen had 13 principles. The notable characteristic was the increasing of syllable sounds in the songs' melody. Moreover, the melodic variation for Saw-u had 8 principles. The notable characteristic was the melody that its rhythm fell into the next block. The specific principles of melodic variation for Jakhay had 4 principles. The notable characteristic was the switched playing of wire string and main string to repeat the same sound. Furthermore, the melodic variation of Saw-u had 4 principles. The notable characteristic was the switched playing between the fiddle bow. The study of both general and specific principles of melodic variation for Jakhay and Saw-u in Thayoi Khmer Samchan by Associate Professor Pakorn Rodchangphuen indicated that melodic variation for Jakhay and Saw-u depending on the convenience and the outstanding ability in playing these two instruments.

KEYWORDS: Melodic Variation for Jakhay/ Melodic Variation for Saw-u/ Thayoi Khmer Samchan/ Associate Professor Pakorn Rodchangphuen

* นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1221_@hotmail.co.th

** รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาดุริยางคศิลป์ สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, pkumkom@yahoo.com

บทนำ

รูปแบบของวงเครื่องสายส่วนใหญ่จะประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่ใช้สายเป็นต้นกำเนิดของเสียงดนตรี ได้แก่ เครื่องดนตรีที่บรรเลงโดยการดีดคือจะเข้ เครื่องดนตรีที่บรรเลงโดยการสีคือซอด้วงกับซออู้ เครื่องดนตรีแต่ละเครื่องจะมีรูปร่างลักษณะ ระดับเสียง วิธีการบรรเลงที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะจะเข้กับซออู้

การบรรเลงเครื่องดนตรีทั้งสองชนิดมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ถึงแม้เครื่องดนตรีทั้งสองชนิดเป็นเครื่องดนตรีที่มีสายเหมือนกัน แต่การร้อยเรียงสำนวนกลอนให้เกิดความไพเราะจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปฏิภาณไหวพริบของผู้เล่นว่าสามารถคิดทำนองกลอนโดยที่ให้กลอนไปในทิศทางเดียวกัน มีความสัมพันธ์กับทำนองหลัก ต้องทำความเข้าใจธรรมชาติของเครื่องดนตรีที่เป็นเครื่องนำกับเครื่องตามใช้สำนวนกลอนให้เกิดความกลมกลืนกันเมื่อบรรเลงร่วมกัน ดังที่รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อนกล่าวไว้ว่า

จะเข้เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มีลักษณะการบรรเลงโดยการใช้สายเอก สายทุ้ม สายลวด สามารถดีดกระทบสาย รูดสาย โดยการใช้สายลวด ส่วนซออู้มีลักษณะการบรรเลงโดยการสี มี 2 สาย คือสายเอกกับสายทุ้ม ทั้งสองเครื่องนี้สามารถบรรเลงร่วมกันได้อย่างไพเราะ โดยคำนึงถึงลักษณะเฉพาะเครื่องดนตรีที่แตกต่างกันในการแปรทำนองโดยยึดตามทำนองหลัก (ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2560)

เพลงที่สามารถแสดงศักยภาพของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดได้ดี คือบทเพลงประเภทเพลงทยอย เพราะมีการยืดหยุ่นจังหวะได้ มีทำนองพลิกแพลงโลดโผนและที่สำคัญคือมีการแบ่งวรรคเนื้อเพลงกับวรรคโยน ดังที่รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อนกล่าวไว้ว่า

เพลงทยอย เป็นเพลงที่ใช้หน้าทับสองไม้ มีลักษณะการบรรเลงแบ่งเป็นเครื่องดำเนินทำนองประเภทเครื่องนำ และเครื่องดำเนินทำนองประเภทเครื่องตาม บรรเลงทำนองที่เป็น ลูกล่อ ลูกขัด ลูกเหลื่อมตามลักษณะเครื่องดนตรีแต่ละประเภท (ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2560)

เพลงทยอย อัตราสองชั้นของโบราณ เป็นเพลงเรื่องซึ่งมีหลายเพลงบรรเลงติดต่อกัน สำหรับบรรเลงประกอบกิริยาเดินทาง โดยมีอารมณ์เศร้าโศกเสียใจของตัวละคร ในสมัยรัชกาลที่ 4 ครูแดง เป็นผู้ที่มีฝีมือในการเป่าปี่ ได้นำเพลงทยอยเขมร สองชั้น มาแต่งขึ้นเป็นอัตราสองชั้น การแต่งขยายขึ้นมาเป็น สามชั้นนี้ ทำนองร้องยังคงแสดงอารมณ์โศกอยู่เช่นเดียวกับในอัตราสองชั้น ต่อมาพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ได้คิดแต่งเพลงทยอยเขมร สามชั้นเพิ่มขึ้นอีก 1 เที้ยวสำหรับบรรเลงเป็นเที้ยวกลับ แทนเที้ยวกลับอย่างเดิมของครูแดง และเพิ่มเติมเที้ยวแรกของครูแดงขึ้นอีกเล็กน้อยตรงลูกล่อที่ 2 จึงเป็นการบรรเลงด้วยทางของครูแดงในเที้ยว

แรก และบรรเลงด้วยทางของพระประดิษฐ์ไพเราะในเทียหลวง (มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตัญญ์, 2523: 539)

ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการบรรเลงเครื่องสายที่เป็นเครื่องนำและเครื่องตามประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่ใช้สายได้แก่ จะเข้กับซออู้ ที่สามารถบรรเลงเพลงต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างลงตัว ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเพลงทยอยเขมร สามชั้น กับศิลปินครูดนตรีไทยผู้เชี่ยวชาญที่มีชื่อเสียงทางด้านเครื่องสายไทยคือ รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ข้าราชการบำนาญ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รองศาสตราจารย์ปกรณ์ ศึกษาด้านเครื่องสายไทยกับคุณครูหลวงไพเราะเสียงซอ (อุน ดุริยชีวิน) คุณครูละเมียด จิตตเสวี (นางสนธิบรรเลงการ) คุณครูทองดี สุจริตกุล และคุณครูเบญจรงค์ ธนโกเศศ (ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ. 2541) ปัจจุบันรองศาสตราจารย์ปกรณ์ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้เชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับในวงการเครื่องสายไทย จะเห็นได้ว่ารองศาสตราจารย์ปกรณ์ เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูที่มีความสามารถในการบรรเลงเครื่องสายไทยหลายท่าน และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแปรทำนองเพลงของเครื่องสายไทยเพื่อให้แสดงลักษณะเฉพาะของแต่ละเครื่องได้อย่างชัดเจน คล่องตัว ทำให้ท่านเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียงมากที่สุดท่านหนึ่งในวงการเครื่องสายไทยปัจจุบัน

ด้วยความเป็นมาและความสำคัญในด้านต่าง ๆ ข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิธีการแปรทำนองจะเข้และซออู้ ในบทเพลงที่มีลักษณะโลดโผนพลิกแพลง ได้แก่ เพลงทยอยเขมร สามชั้น โดยศึกษากับศิลปินที่มีความรอบรู้ด้านเครื่องสายไทยในหลาย ๆ เครื่องมือ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เพื่อเป็นการเผยแพร่วิธีการ หลักการและแนวทางในการศึกษาค้นคว้าให้ปรากฏสืบไป

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการทั่วไปสำหรับการแปรทำนองของจะเข้และซออู้
2. เพื่อศึกษาลักษณะเฉพาะในการแปรทำนองจะเข้และซออู้เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง หลักการแปรทำนองจะเข้และซออู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อนใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนและวิธีการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. ขั้นที่ 1 การเตรียมการรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 บันทึกหลักการแปรทำนองจะเข้และซออู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้นของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน
 - 1.2 บันทึกโน้ตและตรวจสอบความถูกต้อง

1.3 รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยแบ่งประเภทข้อมูล ดังนี้

- ข้อมูลด้านเอกสาร
- ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

2. ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเตรียมการและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหลักการแปรทำนองจะเข้และซอู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์ในประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลในบริบทที่เกี่ยวข้องกับหลักการแปรทำนองจะเข้และซอู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

- 2.1.1 ความหมายของคำว่าทำนองเพลง
- 2.1.2 ความหมายของคำว่ากลอน
- 2.1.3 การแปรทำนองเพลง
- 2.1.4 เพลงประเภทลูกล่อลูกขัด
 - หน้าทับสองไม้
 - โยน
 - ลูกขัด
 - ลูกล่อ
- 2.1.5 ประวัติความเป็นมาของจะเข้
- 2.1.6 ประวัติความเป็นมาของซอู้
- 2.1.7 บทบาทและหน้าที่ของจะเข้และซอู้เมื่อรวมในวงเครื่องสาย
 - ความหมายของวงเครื่องสาย
 - ประวัติวงเครื่องสาย
- 2.1.8 ประวัติเพลงทยอยเขมร สามชั้น
- 2.1.9 ชีวิตประวัติรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน

2.2 การศึกษาหลักการแปรทำนองจะเข้และซอู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน โดยศึกษาหลักการแปรทำนองทั่วไป และศึกษาลักษณะเฉพาะในการแปรทำนองจะเข้และซอู้ ในการวิเคราะห์นี้จะใช้รูปแบบการวิเคราะห์แตกประเด็น พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบอธิบายให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน

3. ขั้นที่ 3 การนำเสนอข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลทุกส่วนเรียบร้อยแล้ว จึงนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ในรูปแบบของวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

หลักการทั่วไปสำหรับการแปรทำนองของจะเข้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น คือการรักษาลูกตก การเพิ่มพยางค์เสียงต่าง ๆ เข้าไปในทำนองเพลง การเพิ่มทำนองเก็บเข้าไปมากกว่าทำนองหลัก การรักษาทำนองหลักโดยไม่แปรทำนอง ถ้าทำนองที่มีการซ้ำพยางค์เสียง จะเข้จะติดสลับเสียงเดียว ถ้าทำนองเหลื่อมจะเข้จะติดตามทำนองหลัก ส่วนทำนองหลักแบบจาว ๆ จะเข้จะติดโดยใช้กลวิธีการติดทิงนอย ถ้าทำนองหลักแบบย้าพยางค์เสียงเดียวกันในทำนองย่อย 2 ห้องเพลงและทำนองหลักแบบเหลื่อมจาว ๆ จะเข้จะติดย้าเสียงในทำนองเดียวกันโดยใช้กลวิธีการติดทิงนอยมาประกอบ นอกจากนี้ยังมีการแปรทำนองแบบอิสระ และถ้าทำนองหลักมีอบังคับและเป็นทำนองลักษณะลูกล่อลูกขัด จะเข้จะไม่แปรทำนอง หากทำนองหลักเป็นทำนองเหลื่อมจะเข้จะดำเนินทำนองมาที่สายลวด ดังทำนองต่อไปนี้

ตัวอย่าง ทำนองหลักแบบจาว ๆ จะเข้จะติดโดยใช้กลวิธีการติดทิงนอย

- ซ	- ล	- ดั	- รุ	- ซุ	- มุ	- ริ	- ดุ
- ซ	- ล	- ดั	- รุ	- ซุ	- มุ	- ริ	- ดุ

จากทำนองตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า จะเข้ดำเนินทำนองโดยการติดทิงนอย เป็นทำนองแบบห่าง ๆ ในแต่ละห้องเพลง ยึดลูกตกตรงตามทำนองหลัก

หลักการทั่วไปสำหรับการแปรทำนองของซอฮู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น คือการรักษาลูกตก ลักษณะทำนองฝากลูกตกไปห้องถัดไป การปรับพยางค์เสียงต้นวรรคให้มีเสียงสูงขึ้น การสืบทอดจังหวะแทนที่จะสืบทอดจังหวะตามลักษณะทั่วไปของซอฮู้ และปรากฏการแปรทำนองแบบจาว ๆ ในบทเพลงประเภทนี้ดังทำนองต่อไปนี้

ตัวอย่าง ทำนองฝากลูกตกไปห้องถัดไป

--- ล	-- ซ ล	-- ด ม	ซ ล ซ-	- ล- ล	-- ซ ล	ด ล ซ ล	ด ร - ด
-------	--------	--------	--------	--------	--------	---------	---------

จากทำนองตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า ซอฮู้มีการฝากลูกตกของห้องที่ 4 ไปยังห้องที่ 5 และดำเนินทำนองปกติเหมือนทำนองหลักต่อไป

ลักษณะเฉพาะการแปรทำนองจะเข้าปรากฏการติดสลับสลับกับการรั่วไม้ติด การติดสลับสลับกับการติดเก็บ การติดสลับติดต่อกันเป็นชุด การติดรั่วในทำนองล่อนำ การติดรั่วสลับกับการติดเก็บ การติดรั่วร่วมกับการติดสลับ การติดเก็บเรียงจากเสียงสูงลงมาทางเสียงต่ำ การติดเก็บยืนเสียง การติดเก็บเรียงจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง การติดสายลวดสลับกับสายเอกในลักษณะที่เป็นการย่ำเสียงเดียวกัน การติดที่สายเปล่าร่วมกับการติดสายลวดสลับกับสายเอก การดำเนินทำนองจากสายลวดไปสู่สายเอกและการติดรูตสายลวดตั้งทำนองต่อไปนี้

ตัวอย่าง การติดรูตสายลวด พบในทำนองเพลงดังนี้

ด	- ด	ด	- ทุ	ด	- ด	ด	- ทุ
←	→	←	→	←	→	←	→
ฟ ซ ล	ท ด	ร ด ท	ล ซ	ฟ ซ ล	ท ด	ร ด ท	ล ซ

จากทำนองตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า จะเข้าดำเนินทำนองโดยการติดสายลวดในการรูตสายขึ้นมายังสายเอก มีลูกตกที่ย่ำเสียงเหมือนกัน

ส่วนลักษณะเฉพาะการแปรทำนองของซอู้ ปรากฏการสืสลับสลับกับการสืลากคั่นชัก การสืสลับสลับกับการสืลักคั่นชัก การสืลากคั่นชักให้เกิดเสียงสั้นในทำนองล่อตาม การสืลากคั่นชักยาวทั้งประโยค การสืลากคั่นชักสลับการสืเก็บ การสืเก็บจากเสียงสูงไปหาเสียงต่ำตามทำนองเพลง การสืเก็บยืนเสียง การสืเก็บจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูงตามทำนองเพลง การสืควบคั่นชักในทำนองล่อตาม และการสืควบคั่นชักร่วมกับทำนองเก็บ ดังทำนองต่อไปนี้

ตัวอย่าง การสืเก็บจากเสียงสูงไปหาเสียงต่ำตามทำนองเพลง พบในทำนองเพลงดังนี้

- - - ร	- ร ร ร	- - - ท	- ท ท ท	- - - ล	- ล ล ล	- - - ซ	- ซ ซ ซ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

จากทำนองตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า รองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน สืดำเนินทำนองเหมือนทำนองหลักเป็นเครื่องเหลื่อมตาม ในสองห้องหลังของวรรครับ เป็นการสืเก็บเรียงเสียงจากเสียงสูงไปเสียงต่ำ

เนื่องจากเครื่องดนตรีประเภทดีดกับเครื่องดนตรีประเภทสีที่เป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในกลุ่มเครื่องสายไทยเหมือนกัน แต่ทั้งสองเครื่องมีลักษณะกายภาพ ลักษณะบรรเลงที่ต่างกัน โดยลักษณะเฉพาะของจะเข้มีการดีดโดยใช้ทั้งสามสาย ใช้สายลวดสลับกับสายเอก (ทิงนอย) ใช้สายลวดติดรูตสาย การดีดตบสาย ส่วนซอู้มีการสืลากคั่นชัก สืลากลูกตกไปยังอีกห้องหนึ่ง สืแบบจาวๆ ทำนองห่างๆ สืลักจังหวะ สืลักคั่นชัก เป็นต้น ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะเห็นได้ว่า รองศาสตราจารย์ปกรณ์ ได้นำลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมาแปรทำนองโดยยึดตามทำนองหลัก แสดงถึงความโดดเด่นของเครื่องดนตรีทั้งสองเครื่อง ซึ่งมีลักษณะการแปรทำนองที่คล้ายกัน และสามารถบรรเลงร่วมกันได้อย่างกลมกลืน

ผลสรุปการดำเนินการวิเคราะห์/อภิปรายผล

บทเพลงที่สามารถแสดงศักยภาพของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดได้ดี คือบทเพลงประเภทเพลงทยอย เพราะมีการยืดหยุ่นจังหวะได้ มีทำนองพลิกแพลงโลดโผนและที่สำคัญคือมีการแบ่งวรรคเนื้อเพลงกับวรรคโยน ในการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกเพลงทยอยเขมร สามชั้น สามารถสรุปหลักการแปรทำนองจะเข้และซอู้ เพลงทยอยเขมร สามชั้น ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ปรากฏความเหมือนและความแตกต่าง ระหว่างการแปรทำนองของ 2 เครื่องดนตรี ได้แก่ การแปรทำนองของจะเข้กับซอู้ ในส่วนที่เหมือนกัน ได้แก่ ทำนองหลักที่เป็นลูกล่อ ลูกเหลื่อม ทั้งสองเครื่องจะแปรทำนองเหมือนทำนองหลัก รักษาลูกตกของทำนองหลักคงไว้ทุกห้องเพลง ทำนองหลักที่เป็นมือบังคับจะเข้กับซอู้จะไม่แปรทำนอง ทำนองหลักที่เป็นอัตลักษณ์ เข้าแบบจะเข้กับซอู้จะแปรทำนอง สำหรับการแปรทำนองของจะเข้กับซอู้ ในส่วนที่แตกต่างกัน ได้แก่ ทำนองหลักเป็นลูกเก็บจะเข้แปรทำนองแบบเก็บ ซอู้แปรทำนองแบบจาว ๆ จะเข้มีการเพิ่มพยางค์เสียงโดยการสับเสียงเดียว ซอู้แปรทำนองเหมือนทำนองหลัก ทำนองหลักเป็นอัตลักษณ์เข้าแบบจะเข้แปรทำนองแบบเก็บ ซอู้แปรทำนองแบบจาว ๆ ในทำนองที่เป็นลูกเหลื่อมซอู้มีการสไลด์จังหวะ ผากลูกตกไปในห้องถัดไป ส่วนการแปรทำนองแบบเก็บจะเข้ดีดเรียงเสียงจากเสียงสูงไปเสียงต่ำ เสียงต่ำไปเสียงสูง แต่ซอู้แปรทำนองมีการใช้กลอนฟาดในทำนองที่เป็นเก็บ หรือทำนองที่เป็นลูกล่อ ลูกเหลื่อม

ทั้งสองเครื่องมีหลักการแปรทำนองทั่วไป ที่เหมือนกันกับแตกต่างกันโดยยึดทำนองหลักในการแปรทำนองด้วยลักษณะของจะเข้ที่มีสามสาย ประกอบด้วยสายเอก สายทุ้ม สายลวด ซึ่งมีช่วงเสียงที่กว้างกว่าซอู้ จึงทำให้จะเข้สามารถแปรทำนองได้หลากหลาย สามารถดีดเรียงเสียงจากสูงมาต่ำ จากต่ำไปสูงได้อย่างราบรื่น ส่วนซอู้ นั้น มีเพียงสองสายในการแปรทำนองจึงไม่สะดวกเท่ากับจะเข้ จึงทำให้เกิดกลอนฟาดเกิดขึ้น ลักษณะนี้ซอู้สามารถทำได้ เพราะจะทำให้เสียงดังลอดออกมาจากวงดนตรี ซึ่งการแปรทำนองจะเข้กับซอู้ของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อนนั้น จะทำการยึดลูกตกตรงตามทำนองหลักเป็นสำคัญ

จากการศึกษาหลักการทั่วไปและหลักการเฉพาะในการแปรทำนองจะเข้และซอู้ในเพลงทยอยเขมร สามชั้นของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อนในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นความเป็นศิลปินต้นแบบที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถ และสะท้อนการเป็นศิลปินที่มีความสามารถใช้กลวิธีการบรรเลงในจิตความเหมาะสมได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ใช้กลวิธีการบรรเลงที่ซับซ้อนอย่างเพลงเดียว แต่ใช้ความหลากหลายของกลวิธีต่าง ๆ มาสอดทำนองระหว่างจะเข้และซอู้ ทำให้บทเพลงทยอยเขมร สามชั้น ซึ่งเป็นเพลงที่มีความสำคัญเพลงหนึ่ง ปรากฏความไพเราะออกมาได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุด สะท้อนลีลาเฉพาะของรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ตามปรากฏจากผลงานการแปรทำนองเพลงนี้ที่อภิปรายมาทั้งหมดในบทความนี้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลงานและประวัติชีวิตรองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน พบว่ารองศาสตราจารย์ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน ยังได้ศึกษาดนตรีกับครูที่มีชื่อเสียงในด้านเครื่องสาย เปียโน นอกจานี้ รองศาสตราจารย์ปกรณ์ยังได้เรียนกระบี่กับพิณพม่า และมีประสบการณ์มากมายที่แสดงในประเทศและต่างประเทศ ผู้สนใจสามารถศึกษาเป็นการวิจัยสืบเนื่องต่อไปได้อีกหลากหลายแง่มุมทางวิชาการ

รายการอ้างอิง

ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน, ข้าราชการบำนาญ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2560. *สัมภาษณ์*. 27 กุมภาพันธ์.

มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตัญญ์, 2523. *ฟังและเข้าใจเพลงไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.